

ПОЕЗІЯ ТА ФУТБОЛ. ЄВРО–2012: ЧЕМПІОНАТ ІЗ ВІРШУВАННЯ

У статті здійснено віршознавчий аналіз української поезії, зокрема, віршів сучасних українських поетів, що були представлені у рамках проекту «Євро вірші» у публічному просторі українських міст під час чемпіонату з футболу ЄВРО–2012. Також подано інтерсеміотичну проєкцію досліджуваних віршів на тактичну схему розташування гравців української збірної з футболу на ЄВРО–2012.

Ключові слова: «Євро вірші», ритміка, сучасна поезія, метро, футбол.

«Євро вірші» – презентація доробку найкращих 24 сучасних поетів з України та Польщі, котра відбувається у містах-господарях Чемпіонату Європи з футболу в Україні. Поезія представлена у метрополітені Києва та Харкова, у міському публічному просторі Львова і Донецька. У рамках проєкту також відбудуться зустрічі з поетами, читання, конкурс хайку...»

(З анотації проєкту)

Минув рік відтоді, як зі стін київського метро зняли уривки української та польської сучасної поезії. Минув рік для того, щоб встигли затихнути футбольні свистки і звістки у пресі про поетичний футбол між Україною і Польщею. Минув рік, щоб ми поглянули на це явище з відстані в цілий рік.

Література давно вже «завоювала» метро, сьогодні не рідкість побачити там когось із книжкою, паперовою чи електронною. І якщо раніше це були переважно детективи й релігійна література, то зараз час від часу проступає класика, і не лише у руках студентів-філологів, що поспішають на пари. Проте метро досі «не допускало» так широко у свої нетрі поезію.

У червні 2012 р. під час чемпіонату УЄФА ЄВРО–2012 з футболу вірші 12 українських та 12 польських поетів заповнили простір на станціях метрополітену Києва та Харкова, а також міський публічний простір Донецька та Львова. Протягом місяця мешканці та гості цих міст могли вивчати зразки сучасної української та польської поезії українською та англійською мовами. Серед поетів, що представляли Україну, були Юрій Андрухович, Катерина Бабкіна, Андрій Бондар,

Павло Вольвач, Сергій Жадан, Маріанна Кіяновська, Павло Коробчук, Олег Коцарев, Дмитро Лазуткін, Богдана Матіяш, Гриць Семенчук та Остап Сливинський. Польщу представляли Йоанна Вайс, Адам Відеман, Кристина Домбровська, Кароль Малішевський, Збігнєв Махей, Йоанна Мюллер, Клара Новаковська, Рената Сенктас, Даріуш Сосницький, Анджей Стасюк, Даріуш Суска та Євгеніуш Ткачишин-Дицький. Українські автори – відомі особистості сучасного поетичного простору, зокрема, всі вони – активні декламатори на літературних заходах, автори сучасних антологій, укладачі більшості тих самих антологій, часті дописувачі в інтернет-просторі. Але українські й польські автори переважно маловідомі пересічному пасажирові метро. Та, як зазначив у коментарі до акції «Вірші в метро» 2011 р. польський поет Ришард Криницький, розміщені у міському просторі вірші перебирають на себе роль анонімних графіті; важливим стає саме повідомлення, а не авторство [2]. Таким чином, вірші відомих і невідомих авторів у метро звучать однаково, ніби оголошення чергового на станції, ніби застереження з екрану, ніби слова невидимого машиніста. Текст існує сам по собі, без імені, хоча і автор, і перекладач тексту як його співтворці є, вони нікуди не зникли.

У київському метрополітені поезія не вперше. «Корінні кияни пам'ятають іще кількатижневу присутність української поетичної класики у вагонах метро на початку двотисячних» [2]. Також ще у 2011 р. до першого головування Польщі у Раді ЄС кілька десятків віршів польських поетів з'явилися на стінах київських станцій метро. Проте такого масштабу та розголосу поезія у метро набула вперше під час проекту Євро вірші.

Кожен вірш українського та польського автора був представлений одразу в українському та англійському варіантах. При цьому варто зазначити, що у польських віршах подано подвійний переклад і немає оригіналу польською мовою. Польський авторський текст постає ніби за подвійною завісою, тому про його ритмомелодійні засоби не йтиметься, тим паче з перекладів жодних висновків зробити не вдається, бо часом навіть англійський переклад подає римований текст у класичному чи некласичному (але не верлібровому) ритмі, а український переклад постає у вигляді верлібру. Вказана проблема перекладів цієї поезії існує, тому що у разі такої різючої відмінності між перекладними текстами якийсь із перекладів неадекватний, та це вже тема окремої розвідки. Українська ж поезія представлена розмаїттям форм, про які йтиметься далі детальніше.

 Польський
Інститут
у Києві

Євро Вірші — презентація доробку найкращих 24 сучасних поетів з України та Польщі, котра відбувається у містах-господарях Чемпіонату Європи з футболу в Україні. Поезія представлена у метрополітені Києва та Харкова, у міському публічному просторі Львова і Донецька. У рамках проекту також відбудуться зустрічі з поетами, читання, конкурс хайку...

ЮРІЙ АНДРУХОВИЧ /UA/

КАТЕРИНА БАБКИНА /UA/
АНДРІЙ БОНДАР /UA/
ЙОАННА ВАЙС /PL/
АДАМ ВІДЕМАН /PL/
ПАВЛО ВОЛЬВАЧ /UA/
КРИСТИНА ДОМБРОВСЬКА /PL/
СЕРГІЙ ЖАДАН /UA/
МАРІАННА КІЯНОВСЬКА /UA/
ПАВЛО КОРОВЧУК /UA/
ОЛЕГ КОЦАРЕВ /UA/
ДМИТРО ЛАЗУТКІН /UA/
КАРОЛЬ МАЛІШЕВСЬКИЙ /PL/
БОГДАНА МАТІЯШ /UA/
ЗБІГНЕВ МАХЕЙ /PL/
ЙОАННА МЮЛЛЕР /PL/
КЛАРА НОВАКОВСЬКА /PL/
ГРИЦЬ СЕМЕНЧУК /UA/
РЕНАТА СЕНКТАС /PL/
ОСТАП СЛИВИНСЬКИЙ /UA/
ДАРІУШ СОСНІЦЬКИЙ /PL/
АНДЖЕЙ СТАСЮК /PL/
ДАРІУШ СУСКА /PL/
ЕВГЕНІУШ ТКАЧИШИН-ДИЦЬКИЙ /PL/

Липи (Коло)

Місто немов сузір'я.
Як часто, блукаючи, йшли ми
на світло домів, від яких
не лишилося й каменя!..
І хто нам повірить, що йшли ми на світло?
Як часто шукали ми гирло,
і міст, і причал
в опівнічних пустинях дворів,
та хто нам повірить, що річка була тут?
Тільки крізь нас переходять міста
у непам'ять.
Ми вимовляємо їх
і знаходимо іншими. Втім,
вранці виходиш на площу і все пізнаєш:
Липи в час доцвітання стоять золоті,
безгомінні.

ПРОЕКТ ВІДБУВАЄТЬСЯ ЗА ПІДТРИМКИ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Метрика київського метро

Ритміка українських євро віршів неочікувано розмаїта: тут не лише очікувані і звичні в польсько-українському контексті верлібри, а й дольніки і тактовики з силаботонічними проявами. Вся метрична палітра досить промовиста для сучасного українського вірша: жодні намагання українського поета показати свою європейськість бодай коротким філософічним верлібром не знищили ідентичності українського вірша з його артистичним маневруванням в межах силаботоніки та римованої тоніки. В українських євро віршах близько 35 % складає класичний вірш (ямби, анапести, трискладовики зі змінною

анакрузою), а близько 65 % – некласичний (дольник, тактовик, верлібр), з яких лише 25 % (33 % у рядках) загальної кількості становить верлібр. Відсоткове співвідношення метрики віршів у київському метро 2012 р. подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Відсоткове співвідношення метрики віршів у Київському метро 2012 р.

Система	Розмір	Загалом віршів	Загалом віршів, %	Загалом рядків	Загалом рядків, %
Кл		4	33,33	41	37,27
	Х	0	0	0	0
	Я	2	50	16	39,02
	Д	0	0*	0	0*
	Ам	0	0*	0	0*
	Ан	1	25*	9	21,95*
	з.а. 3-скл.	1	25*	16	39,02*
НКл		8	66,67	69	62,73
	Дк	4	50*	27	39,13*
	Тк	1	12,50	6	8,70
	Акц	0	0	0	0
	Верлібр	3	37,50	36	52,17
	Всього	12	100 %	110	100 %

* Відсоток віршів і рядків кожного метру пораховано відповідно до системи, до якої вони належать. Напр., частка верлібрів розрахована відповідно до некласичного вірша, а не до загальної кількості віршів/рядків.

Спробуємо проаналізувати поіменно.

Схема розташування гравців української збірної з віршування

Кількість гравців у будь-якому футболі, поетичному чи ні, становить 11 осіб. Натомість у нашому матчі з обох сторін було по 12 гравців. Отже, хтось повинен був опинитися на лаві запасних. Та як і в кожній грі, у цьому поетичному матчі можемо простежити цілком логічну тактичну схему, де кожному відведена своя неповторна роль відповідно до його можливостей, характеристик і тактики поведінки на поетичному полі.

Голкіпери української збірної – оборонці класичного двоскладникового метру – Дмитро Лазуткін та Гриць Семенчук. Очевидно, на воротах української поетичної команди під час чемпіонату Євро-2012 стояв Дмитро Лазуткін, що у своїй творчості послуговується як

некласичним (дольник, тактовик), так і класичним віршем (дво- і трискладовики). Його вірш у цьому матчі – уривок з раніше написаного вірша «Я пам'ятник собі», в якому немає першої строфи, а останні два рядки змінені, напевно, спеціально для матчу. Цікаво, що в останньому рядку у варіанті для Євро віршів у метро з'явилося і саме слово «метро», яке вносить трохи непорозуміння у вірш, зате хоч якось обґрунтовує вибір автором цього вірша для проекту.

Я ПАМ'ЯТНИК СОБІ

на мить блюзнір
на ніч – шалений кролик
хто зможе ліпше – мабуть дорікне...

форева янг
форева алкоголік

так православні згадують мене

а я ж тут жив – і прокидався в парках
й дніпром свою свободу запивав
і бився попід арками й петрарку
комусь на гідропарку цитував

це місто знає всі мої цілунки
це місто чуло всі мої пісні...
форева янг – пробачте прорахунки
форева я – на білому коні

... а я ж тут жив – і прокидався в парках

й дніпром свою свободу запивав
і бився попід арками й петрарку
комусь на гідропарку цитував

це місто знає всі мої цілунки
це місто чуло всі мої пісні...

я вас люблю – пробачте прорахунки
я у метро – на білому коні

Вірш статичний, як і належить воротарю, такий собі «пам'ятник» на воротах. Текст сповнений свободи й автобіографізму, проте, як не дивно, така змістовна свобода вірша вдягнена у такий класичний п'ятистоповий ямб і прості рими, часом навіть дієслівні («запивав» – «цитував»), за винятком авторської «парках» – «петрарку» – «гідропарку» (остання – внутрішня). Цікаво, що в оригіналі вірш більш ускладнений, зокрема, строфічно (перша строфа графічно складається з шести рядків, хоч ритмічно це катрен) і фонічно (з'являється ще одна авторська рима «кролик» – «алкоголік», а в останніх рядках – гра іншомовних слів творить внутрішню риму «форева янг» – «форева я»). Ось такий він, воротар нашої збірної, – цитує Петрарку, оперує алюзіями, просить пробачити йому усі голи і «прорахунки», бо він «на білому коні», «завжди молодий» і «завжди він» такий, який є.

Інший воротар, охоронець воріт класичного вірша – Гриць Семенчук – залишився на лаві запасних. Вірш Гриця Семенчука більше нагадує ранню творчість, і метром, і смислом. Вірш написаний шести-стоповим ямбом із вкрапленнями довших (7–8-стопових) рядків. Це зразок побутово-філософської та пейзажної лірики з якоюсь іронічною патетикою в описі отримання ліричним героєм грошей з банкомату.

травневе

коли я містом сонячним іду до банкомату,
то серце моє – повне радості й жалю.
нарешті, все що заробив, я зможу взяти!
та доведеться віддавати... віддавати не люблю...

увесь тривожний – у задумі і печалі,
я далі йду, бо травень **жовтий** за плечем.
а банкомати посміхаються повчально,
і сік вишневий із фонтанів б'є ключем

З погляду змістово-ритмічних аспектів, цікаво, що під час відеопрезентації цього твору самим автором другий рядок другої строфи звучав так: «я далі йду, бо травень за плечем» (вкорочений, п'ятистоповий ямб). Натомість у київському метрополітені можна було спостерегти трохи змістово викривлену версію цього рядка: «я далі йду, бо травень жовтий за плечем» (в загальному ритмі вірша епітет «жовтий» випадає з травневого пейзажу).

Міцний захист наша поетична збірنا вибудовувала найпопулярнішим – дольниковим – ритмом, яким скористалися аж чотири з дванадцяти поетів. Чотири міцні захисники – чотири гравці з абсолютно різним стилем ведення захисту.

Центральний захист воріт української поезії здійснювали поети Катерина Бабкіна та Павло Коробчук. Їхня тактика полягала у використанні довгих нецезурованих дольників: Дк5 (Павло Коробчук) та Дк6 (Катерина Бабкіна).

це світло не зробить нас ні ближчими,
ані кращими,
не змусить забути те, без чого заснути легше;
але ковтаєм його, неначе пігулки, натще ми
і захлинаємось ним, миттєвим, неперевершеним
(Катерина Бабкіна)

Скільки в тобі перестріляно вірних солдатиків?
 Скільки під шкіру введено нових податків
 на розмір доріг, на кількість богів, на зір і на піт?
 Хто нам очистить борги і зубний наліт?

Хто нас із касти тілесних в небесну вестиме,
 хто розведе форель у гріхах непростимих,
 хто розірве протокол і підпише угоду
 про санкціоновані пошуки вищого переходу?

(Павло Коробчук)

Використання довгих дольників зближувало авторів і в змістових аспектах: це інтимно-філософська лірика, це пошуки «світла» (К. Бабкіна) та «вищого переходу» (П. Коробчук), це мотиви пошуку отрути і протиотрути від світового устрою: «але ковтаєм його, неначе пігулки, натще ми» (К. Бабкіна) або «Скільки під шкіру введено нових податків» (П. Коробчук), це пошуки панацеї в інших світах – водному і небесному: «Хто нас із касти тілесних в небесну вестиме, // хто розведе форель у гріхах непростимих» (П. Коробчук) та «і захлинаємось ним, миттєвим, неперевершеним» (К. Бабкіна).

Натомість бокові захисники зовсім різні. Один із них чистий фланговий захисник Олег Коцарев, швидкий і спритний, грає короткими дольниками, такими короткими, що ні супернику, ні нам, віршознавцям-коментаторам, не зрозуміти напевне, чи є це дольником взагалі.

Колискова

дощ собі –
 й калюжа і схід
 а я тобі
 цілую руки як слід
 україна спить
 і посміхається вві сні
 хі
 хі
 хі.

Інший – насправді захисник ліберо – не має чітко визначеного місця на полі, як і чіткого розміру дольника, таким вільним дольником, часто із вкрапленнями тактовика, грає Остап Сливинський.

Ми з'їхали в ніч, як на великий пором;
 велосипеди, намоклі й хиткі,
 ніби лошата, народжені

Липи (Коло)

Місто немов сузір'я.
 Як часто, блукаючи, йшли ми
 на світло домів, від яких
 не лишилося й каменя!..
 І хто нам повірить, що йшли ми на світло?
 Як часто шукали ми гирло,
 і міст, і причал
 в опівнічних пустинях дворів,
 та хто нам повірить, що річка була тут?
 Тільки крізь нас переходять міста
 у непам'ять.
 Ми вимовляємо їх
 і знаходимо іншими. Втім,
 вранці виходиш на площу і все пізнаєш:
 Липи в час доцвітання стоять золоті,
 безгомінні.

Напівзахисники, вітчизняні поетичні плеймейкери, увійшли в гру атакуючими верлібрами, аби польським гравцям не здалося замало, так вони щонайбільше наближаються за тактикою до суперників. Роль напівзахисників взяли на себе поетки – Маріанна Кіяновська та Богдана Матіяш, до їхнього складу по центру долучився Андрій Бондар.

Верлібр Маріанни Кіяновської, якщо придивитись краще, майже всуціль складається з різноікткових дольникових ритмів, заколисує повторами, анафорично-епіфоричними фігурами, рухом вперед-назад: «якби минуле було тільки минулим // або не тільки минулим не тільки // поет міг би бути тільки поетом // або не тільки поетом не тільки». Ця поетка майстерно заграє з командою суперника, присвячуючи свій верлібр Чеславу Мілошеві.

(з присвятою Мілошеві)

1.
 якби місто звідки
     все починалося
 було тільки містом
 місцем
 а не місцем на карті
 не сотнею фотографій
 з обличчями й без

якби минуле було
     тільки минулим
 або не тільки минулим
 не тільки
 поет міг би бути
     тільки поетом
 або не тільки поетом
 не тільки

До слова, основний наш **нападник** – Сергій Жадан – нападає зовсім не верлібром, а гострим і швидким чотириіктовим тактовиком.

То в чому, питається,
загадка ця?
Загадка виключно у волі творця.
І коли ми співаємо свої псалми,
він дивиться на нас із космічної пільми.
Слухає наші співи сумні.
Іноді підспівує.
Іноді ні.

Перед самим голом Сергій Жадан ставить свій фінальний акорд, короткий, філософський, дещо іронічний, – врешті «Іноді забиває. Іноді ні». В цьому випадку навіть дуже влучно, чистим ударом рівноіктового тактовика, просто і майстерно.

Джерела та література

1. Тексти віршів з проекту Євро Вірші [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.polinst.kiev.ua/storage/kyiv_60x60_48.pdf
2. Ткачук Г. «Вірші наших поетів прочитали всі шведські вболівальники», або Жива книга парканів та стін [Електронний ресурс] / Галина Ткачук. – Режим доступу : <http://litakcent.com/2012/06/14/virshi-nashyh-poetiv-prochytaly-vsi-shvedski-vbolivalnyky-abo-zhyva-knyha-parkaniv-ta-stin/>
3. Яновська Л. З перону чи злітної смуги із пір'я / Людмила Яновська. – Урядовий кур'єр. – 2012. – 19 черв.

Афанасьєва Вікторія. Поэзия и футбол. Євро–2012: чемпионат по стихотворчеству. В статье проведено стиховедческий анализ украинской современной поэзии, в частности, стихотворений современных украинских поэтов, которые были представлены в рамках проекта «евро стихи» в публичном пространстве украинских городов во время проведения чемпионата по футболу Євро–2012. Также представлено интерсемиотическую проекцию исследуемых стихотворений на тактическую схему расположения игроков украинской сборной по футболу на Євро–2012.

Ключевые слова: «евро стихи», ритмика, современная поэзия, метро, футбол.

Afanasyeva Victoria. Poetry and football. EURO–2012: The Championship of Versification. The article analyzes versification of contemporary Ukrainian poetry, in particular, poems of contemporary Ukrainian poets, having been presented within the «Euro Poems» project in public space of Ukrainian cities during EURO–2012. It is also presented an intersemiotic translation of analyzed poems onto tactic football scheme for Ukrainian football players at EURO–2012.

Key words: «Euro Poems», rhythmic, contemporary poetry, underground, football.